

*Makalenin Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

*Geliş Tarihi / First Received: 29.10.2022

*Kabul Tarihi / Accepted: 13.12.2022

*Atıf Bilgisi: Kaptan M. E. (2022). “Batı Edebiyatında ‘Karnavalın Romana’ Roman Türünün Serüveni”. Hars Akademi, 5 (2), 391-408.

*Citation: Kaptan M. E. (2022) “The Adventure Of The Novel Genre ‘From Carnival To Novel’ In Western Literature”. Hars Akademi, 5 (2), 391-408.

BATI EDEBİYATINDA “KARNAVALDAN ROMANA” ROMAN TÜRÜNÜN SERÜVENİ

*Muhammed Emin KAPTAN**

Öz

Roman, tanımını yapmaya çalışan yazarlardan çoğunun, net bir tanımının yapılamayacağını söylediği bir türdür. Aynı zamanda hangi tarihte ortaya çıktığı ve hangi eserin ilk roman olarak kabul edileceği de belli bir netliğe kavuşmuş değildir. Bu belirsizlikler roman sanatıyla hem kuramcı hem de sanatçı sıfatıyla ilgilenen hiçbir yazarı rahatsız etmez, çünkü bu belirsizliklerle roman, bütün zamanlara yayılmış, sürekli gelişen/değişen yani tazeliğini sürekli koruyan büyük bir varlık olma izlenimi vermektedir. Bu belirsizlikler marifetiyle büyük bir tür olmaya talip olmaktadır. Çünkü tanımında ve ilk ne zaman ortaya çıktığı hususunda kazanacağı netlik romanı başta sinema sonra diğer anlatı türleri karşısında zayıf düşürecektir.

Bu yazıda roman türünün hangi ihtiyacı karşılamak üzere ortaya çıktığı, sonra bu ilk ortaya çıkış amacını koruyup koruyamadığı, zamanla insan topluluklarının hangi ihtiyaçlarına cevap verdiğinden dolayı popülerleştiği ve günümüzde kazanmış olduğu mahiyeti tartışılacaktır. Ayrıca bu yazıda “İnebahtı Deniz Savaşı’nın (1571) ve Descartes’in (1596-1650) felsefesinin romanın doğmasına etkisi olmuş mudur? Fransız İhtilali (1789) mi romanın doğuşuna etki etmiştir, roman mı Fransız İhtilali’nin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır? Yine aynı şekilde Sanayi Devrimi (18. y.y) mi romanın doğuşuna zemin hazırlamıştır yoksa roman mı Sanayi Devrimi’nin gerçekleşmesinde etkili olmuştur? Ulus devletlerin oluşmasında romanın katkısı var mıdır? Bu katkı ne düzeydedir? Kapitalizmin dünya siyasetinde kendisine hedef olarak belirlediği küreselleşme idealinin gerçekleşmesinde ya da büyük oranda başarı kazanmasında romanın rolü nedir? Sinemanın romana nasıl bir etkisi olmuştur?” sorularının cevabı büyük oranda Mihail Bahtin’in karnaval, diyaloji ve kronotop kavramları çerçevesinde aranacaktır.

Tüm bu tartışma ve cevabı aranan sorularla bu makalenin söylemek istediği, romanın ilk çıkış amacını zaman içerisinde yitirerek \ değiştirerek felsefe ve bilim gibi büyük oranda sermayenin güdümüne girmiş olduğu ve hatta sinemanın ve dizi filmlerin kitle iletişim araçları marifetiyle göstermiş olduğu başarı, romanın matbuat marifetiyle göstermiş olduğu başarının çok üstünde olduğundan günümüzde romanın sermayedarların gözünden büyük oranda düşmüş olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Roman, Bahtin, karnaval, kronotop, diyaloji.

* Doktora Öğrencisi, Erzurum. Memim.kaptan@gmail.com / ORCID: 0000-0002-3877-6010

THE ADVENTURE OF THE NOVEL GENRE "FROM CARNIVAL TO NOVEL" IN WESTERN LITERATURE

Muhammed Emin KAPTAN*

Abstract

The novel is a genre from the authors who do not define it, since a clear definition cannot be made. At the same time, it has not been clarified as to come out of the first planning and from which work is accepted. These people are both smug with the art of the novel and the theorist, because with this novel, the novel is about being a big plant that is constantly/changing, that is, its freshness is constantly spreading to all times. By the ingenuity of this young man, the kind of aspirant becomes great. Because other narratives will weaken after it becomes clear in its definition and when it will first emerge.

In this article, it will be discussed what need the novel genre emerged to meet, then whether it preserved its original purpose, how it became popular over time due to which needs of human societies it met, and the nature it has gained today. In addition, in this article, "Did the Philosophy of Lepanto Sea War (1571) and Descartes's (1596-1650) influence the birth of the novel? Did the French Revolution (1789) affect the birth of the novel, or did the novel pave the way for the French Revolution? Likewise, did the Industrial Revolution (18th century) pave the way for the birth of the novel or did the novel be effective in the realization of the Industrial Revolution? Does the novel contribute to the formation of nation states? What is the level of this contribution? What is the role of the novel in the realization of the ideal of globalization, which capitalism has set as its target in world politics, or in achieving a great deal of success? What effect did cinema have on the novel? The answers to these questions will be sought within the framework of Mihail Bakhtin's concepts of carnival, dialogue and chronotope.

With all these discussions and the questions to be answered, what this seminar study wants to say is that the novel lost and changed its original purpose over time, and that it was largely under the control of capital such as philosophy and science, and even the success of cinema and TV series through mass media, the novel showed through printing. Today, the novel has largely fallen from the eyes of the capitalists, since it is far above the success it has achieved.

Key Words: Novel, Bakhtin, carnival, chronotope, dialogue.

* PhD Student, Erzurum. Memmin.kaptan@gmail.com / ORCID: 0000-0002-3877-6010

Giriş

Roman nedir sorusunun cevabı yaygın kaniya göre "uzun kurmaca öykü", "yaşanmış yaşanabilir olayların geniş kapsamlı anlatımı" şeklindedir. Türk Dil Kurumuna göre roman "İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümlen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür"dür (TDK). İslam Ansiklopedisi'nde ise "Zamanı, mekânı, olayları ve kişileriyle gerçek hayata ve kurguya dayanan, çok çeşitli anlatım tekniklerinin kullanıldığı edebî eser türü" (Okay 1988: 163) şeklinde tanımlanmıştır. Ömer Faruk Huyugüzel *Eleştiri Terimler Sözlüğü*'nde roman için "nesir şeklinde yazılmış uzun kurgusal anlatı veya muhayyilede tasarlanıp oluşturulmuş mensur hacimli hikâye" (Huyugüzel 2018: 418) der. Mekteplerde okutulan ders kitaplarında ise; gerçek ya da gerçeğe uygun olayları kişi, zaman ve mekâna bağlı anlatan uzun düzyazı türüne roman denir (Özcan 2018: 139).

Bunların yanı sıra romanın bir veya birkaç işlevini ön plana çıkararak özgün tanımlar da yapılmıştır. Roman teorisi denilince akla ilk gelen isimlerden olan Mihail Bahtin romanın tanımını yaparken diğer türlerden ayrılan özellikleri üzerinde durarak şu üç özelliği sıralar:

"*Prensipte romanı öbür türlerden temel bir biçimde ayıran üç ana özellik olduğunu düşünüyorum: (1) Romanda gerçekleştirilen çokdilli (multi-languaged) bilinçlilik ile bağlantılı biçimsel üçboyutluluk. (2) Romanın edebi imgenin zamansal koordinatlarında yol açtığı radikal değişim. (3) Edebi imgelerin yapılandırılması için roman tarafından açılan yeni muntika, yani, tüm açık uçluluğunda şimdi ile (zamandaş gerçeklik ile) azami bir temas muntikası*" (Bahtin 2014: 165)

İngiliz edebiyat kuramcısı Terry Eagleton, Türkçeye *İngiliz Romanı* olarak çevrilen eserinde romanın tanımının yapılmasının çetrefilliliğinden bahsettikten sonra romanı "*Makul uzunlukta bir kurmaca düzyazı anlatısıdır*" (Eagleton 2012: 7) şeklinde tanımlar. Ardından da "*Böylesine pürüzsüz görünen bir tanım bile oldukça soruludur*" ifadesini kullanır. Bütün romanların düzyazı formunda olmasını da bu sorunun kaynağı olarak gördüğünü söyler.

Marksist edebiyat kuramcısı Georg Lukács, "*Roman somut, yaşanmış bir deneyim olarak bütünlüğün parçalandığı ama bütünlük ihtiyacının sürdüğü bir dünyanın epiğidir*", "*Roman biçimi, aşkın bir yurtsuzluğun ifadesidir*" ve "*Roman, Tanrıların terk ettiği bir dünyanın epiğidir*" (Lukács 2017: 11) diyerek romanı epik anlatının modern çağda bir devamı olarak yorumlar.

Çek asıllı Fransız romancı Milan Kundera ise romanın modern Avrupa'nın eseri olduğunu, Avrupa insanının bilme tutkusu ve keşfetme arzusunun bir sonucu olarak ortaya çıktığını vurgular. "*Her romancının eseri, içinde roman tarihinin yüksek sesle söylenmemiş bir yansımını, bir romanın ne olduğuna dair bir düşünceyi barındırır. Benim konuşturmak istediğim, romanlarımın içinde var olan bu roman fikridir.*" "*Roman Avrupa'nın eseridir; keşiflerini farklı dillerde yapmış olsa da bütün bir Avrupa'ya aittir*" (Kundera 2019: 18).

Edebiyat eleştirmeni Walter Benjamin, romanın, "*hayatı ulaşamayacağımız bir mertebeye yükseltmek yerine yanı başımıza getirir*" (Eagleton 2012: 14) özelliğinin altını çizirken Alman filozof Hegel ise romanı, modern dünyanın epiği olarak görür ve onun, epiğin tüm yoğunluğunu ve geniş imkânlarını -doğüstü boyutunu dışarda bırakmak koşuluyla- içinde barındırdığına inanır.

Romanın yaygın kaniya göre olan tanımının en büyük özelliği, bu tanımın roman kabul edilen bütün eserleri kapsayıcı olmasıdır. Roman türüne Mihail Bahtin'den sonra yapılan tanım ve tanım içeren özgün yorumlarda bu kapsayıcılık görülmez. Yaygın kaniya göre olan tanımın ise kapsayıcılığını artırmak için yaşanmış ve yaşanabilir olanın yanına yaşanması mümkün olmayan ifadesi de eklenebilir. Bu tanımın kapsayıcılığı yüksek olmasına rağmen roman türünü diğer türlerden (destan, masal, tiyatro gibi) ayırıcı özelliği oldukça düşüktür.

Bir şey neyden yapılmışsa o mu olur? Yani bıçak, pense, keser demirden yapıldığı için demir midir? Bu soruya hayır denilemez. Evet denildiğinde de tanım, başına sarılan belirsizlikten kendini kurtaramaz. Aynı şekilde roman da tahkiye etme özelliğiyle; zaman, mekân ve şahıs kadrosu gibi unsurlarıyla destan, masal ve tiyatro gibi türlerden belirgin bir şekilde ayrılmaz. Uzun oluşu da çözüme kavuşturamaz bu durumu. Örneğin George Orwell' a ait *Hayvan Çiftliği* romanını fabldan farklı kılan özellikleri tahkiyenin unsurlarından hareketle bulunamaz. Eserin uzunluğu, mekânı ve kahramanları ayırt edicilik yönünden yetersizdir. Hatta bu eserin roman kategorisine girmesi için kapsamını artırmak maksadıyla yukarıda dile getirilen "yaşanması mümkün olmayan" ifadesinin tanıma eklenmesi de bu eserin fabldan ayrılan yönlerini belirginleştirmez. Fakat Bahtin'in açmış olduğu pencereden bakınca *Hayvan Çiftliği*'nin Marksist ideoloji bağlamında bir Sovyet eleştirisini yapması, kahramanların çok dilli bir bağlam içerisinde olması ve mesajın evrensel ahlaki değerleri içermemesi dolayısıyla belirgin bir şekilde fabl türünden ayrıldığı görülür.

Bu yazının bağlamında ele alınan meselelerden bazılarının çözüme kavuşturulmasında yaygın kaniyadaki tanımda yer alan iki ana bölüm dikkat çekicidir: Yaşanmış ve yaşanabilir olaylar... Yaşanmış olaylar, bir tecrübe özelliği taşıdığından içerisinde "alınacak/çıkarılacak dersler" yani nasihat ve hikmet barındırır. Yaşanabilir olaylar ise bir tasarımdır. Roman öncesi epik dönemde yer alan tahkiye içerikli türlerde bu iki temel özellik, anlatımında kullanılan dili konuşan millete kendi kültürlerini öğretmek, benimsetmek, dini ve merkezi yönetimi onların kalplerinde güçlendirmek işlevini yerine getiriyordu. Romanın ortaya çıkışı bu iki özelliğin geleneksel işlevlerinden büyük oranda kopmasıyla gerçekleşmiştir. Romanda yaşanmış olayların anlatımı merkezi otoriteye, kiliseye ve genel ahlaki kuralların baskısına bir karşı çıkış işlevi kazanmıştır. Böylece toplumu değil bireyi ön plana çıkaran bir yapı oluşmuştur. Yaşanabilir olaylar da ilk zamanlar birey merkezli tavrını sürdürmüştür. Bu anlamda ilk ortaya çıkışı, tarih içerisinde belirliği itibarıyla roman modern bir türdür. Yani modernizm öncesi romandan bahsetmek zordur.

Michel Foucault romanın kelimelerin şeylerle olan eski akrabalıklarını bozarak ortaya çıktığını söyleyerek 'aynı' ve 'başka' bağlamında birey merkezli oluşunun altını çizer:

"Don Quichotte modern eserlerin ilkidir, çünkü burada özdeşliklerin ve farklılıkların gaddar kanıtının, işaretler ve benzerliklerin sonsuzuyla oynadığı görülmektedir; çünkü dil burada şeylerle olan eski akrabalığını bozarak; dobra varlığı içinde, ancak edebiyat hâline geldikten sonra yeniden görülebileceği şu yalnız hükümlerliliğin içine girmiştir; çünkü benzerlik burada, onun için akıl bozukluğu ve hayal gücünün olduğu olan bir çağa girmektedir. Benzerlik ile işaretler arasındaki bağ bir kez çözüldükten sonra, iki deney oluşabilir ve iki kişi karşı karşıya ortaya çıkabilir hâle gelmiştir" (Foucault 2015: 87).

Tahkiye etmenin temel öğelerinden biri olan şahıs kadrosunu merkeze alıp çok dillilik kavramıyla yorumlayan Mihail Bahtin de *Don Quichotte*'u roman türünün ilki kabul etmesinin yanında romanla birlikte bireyin ön plana çıktığının altını çizmiştir. Uzun yıllar hiç önemsenmeyen, hayalleri, çabaları, başarıları, başarısızlıkları dikkate alınmayan birey, yine toplumsal bir mesele sayılan başta kilisenin ve aristokrasinin baskısını yıkmak için Cervantes'ten sonra roman diye anılacak türde ön plana çıkarılmış, anlatının merkezine alınmaya başlanmıştır. Yaşanmış olaylar ve yaşanabilir olaylar muktedirin çerçevesini çizmiş olduğu sınırlar içinde değil günlük meseleler karşısındaki bireyin yaşadığı ve yaşayabileceği olaylar şeklinde romana girmeye başlamış ve bir süre bu özelliğini bozulmadan devam ettirmiştir. Daha sonra yani burjuvazinin güç kazanmasıyla birlikte bu iki yapı farklı işlevler üstlenmeye doğru evrilmiş yeni gücün yani burjuvazinin, sonrasında ise kapitalizmin güdümüne girmiştir. Aynı bilimin ve felsefenin girdiği gibi. Yaşanmış olaylar hep, modernizmle birlikte ortaya çıkan yeni üretim ve tüketim ilişkilerini ve bu ilişkilere bağlı olarak geliştirilen yönetim, ahlak, hukuk sisteminin halka benimsetilmesi amacıyla seçilmiş, yaşanabilir olaylar ise yeni gücün arzuladığı hayatın, amaçladığı kâr hedeflerinin gerçekleşmesi için bir gelecek tasarımı hâline dönüşmüştür. Roman otoriteye karşı bir karşı çıkış olarak doğmasına rağmen bu ulvi tavrını kısa sürede yitirerek sermaye birikimiyle birlikte ortaya çıkan yeni (mali) gücün yörüngesine girmiştir.

Homeros'tan Cervantes'e, Cervantes'ten günümüz romanına kadar anlatı türlerinin sürecini bu yazıda söylenmek istenen düşünce bağlamında izlemek ve birtakım tarihî olayları doğru konumlandırıp yorumlamak maksadıyla Bahtin'in romanı diğer türlerden ayırmak için ortaya koyduğu üç özellikten yola çıkmak, sinemanın parlak devrini görmüş ve ondan hiç bahsetmemiş biri olmasına rağmen hem maksada daha dönük hem de daha kapsayıcı olacaktır. Bahtin'in ortaya koyduğu mevcut anlatı türlerini incelemesi sonucu tespit ettiği bu üç özellik daha sonra kendisinin de katkılarıyla bir roman kuramı, roman eleştirilerinde el üstünde tutulan bir kriter hâline gelmiştir. İlk ortaya çıkışı itibarıyla romanın ne zaman, hangi eserle doğduğunu, ortaya çıktığını belirlemek amacı taşımaya rağmen sonradan iyi bir roman nasıl olmalıdır, bir romanın güçlü ve zayıf noktaları nelerdir sorularını cevaplayan değerlendirme ölçütlerine dönüşmüştür. Bu dönüşüm de en nihayetinde bu üç özelliğin tekrar başladığı yere dönmesine sebep olmuştur. Yani kuram olmaktan çıkıp tekrar tespit düzeyine gerilemiştir. Çünkü bu üç özelliğin varlığı kuramsal boyutta romanın öldüğünün itirafından başka bir şey ifade etmemeye başlamıştır. Süreç içerisinde roman bu üç özellikte belirtilen vasıflarını yitirerek Cervantes öncesine benzer modern bir epik forma dönüşmüştür. Çünkü toplumsal fayda gözetilerek oluşmuş değer yargıları ile bireyin tüm faaliyetleri üzerinde oluşturulan, sınırların ve baskının kaldırılması temel amacıyla önce sadece bir tespit olan, sonra kuramlaşan "karnaval" ve "çok-dillilik", bir zaman sonra hem de Marksist kuramcılarının elinde millî öğelere tavır alarak enternasyonal değil evrensel bir yapının/sınırın belirleyicisi olmuştur. Aynı durum; bilim, felsefe, ekonomi ve siyaset alanında da olmuş, benzer şekilde bir yapıların ortaya çıktığı görülmüştür.

"Prensipte romanı öbür türlerden temel bir biçimde ayıran üç ana özellik olduğunu düşünüyorum: (1) Romanda gerçekleştirilen çokdilli (multi-languaged) bilinçlilik ile bağlantılı biçimsel üçboyutluluk. (2) Romanın edebi imgenin zamansal koordinatlarında yol açtığı radikal değişim. (3) Edebi imgelerin yapılandırılması için roman tarafından açılan yeni mntika, yani, tüm açık uçluluğunda şimdi ile (zamandaş gerçeklik ile) azami bir temas mntikası" (Bahtin 2014: 165).

Bahtin, romanı diğer türlerden ayırırken anlatının üç özelliği üzerinde durur: karnaval, diyaloji ve kronotop. Yani; parodi, imgenin zaman içerisinde dönüşümü ve zaman-uzam bağlamında eserdeki geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman kullanımı. Bu kavramları kullanarak Bahtin, romanın geleneksel anlatı tarzından nasıl uzaklaştığını anlatır. Karnaval bahsinde geleneksel anlatılarda söz söyleyen bir erkin bulunduğunu, bütün anlatıların bu erkin söylemine göre şekillendiğini, sadece yılın belli günlerinde yapılan karnavallarda halka kontrollü bazı özgürlüklerin sağlandığını söyler. Karnaval özellikle, tek biçimli ve otoriter yapılanmaları eleştirme ve bunları yıkmaya yönelik bir kavramdır.

“Bir Orta Çağ bireyinin adeta iki hayat sürdüğü söylenebilir: biri resmî, yani baştan sona ciddi ve kasvetli, katı bir hiyerarşik düzene tâbi, korku dolu, dogmacı, saygı ve dindarlık yüklü bir hayattı. Öbürü ise karnaval alanının hayattı. Özgür ve kısıtlanmamış, zıt değerlerle dolu, gülme, küfür, kaba sabalık, kutsal olan her şeye karşı saygısızlık, alçaltmalar, aşağılamalar, gülünçleştirmeler ve müstehcenlikler, herkesle ve her şeye samimi bir temasın yaşandığı bir hayattı bu ikincisi. Bu hayatların ikisi de meşruydü ama katı sınırlar ile birbirinden ayrılmışlardı” (Bahtin 2015: 120).

Bahtin, Orta Çağ’da birey özgürlüğünün görüldüğü tek alan olan karnaval kültürünün sadece küçük parçacıklar hâlinde var olduğunu, bu alanın kültürel hayatın önemli bir bölümünden tecrit edilmiş olduğunu ileri sürer. Bu durumu o zamanki kültürel hayatın tamamen monolog/tek seslilikten oluştuğunu çok sesliliğin sadece karnavallarda ortaya çıktığı şeklinde yorumlar. Orta Çağ’da kral, kilise ve bunların çevresinde oluşmuş olan aristokrasi halka, kendini yani mevcut erki eleştirmek için yılın belli günlerini işaret ettiğini ve halkın sadece o günlerde muktedirleri ironik bir dil kullanarak eleştirebildiklerini söyler.

Bu durum karnaval kelimesinin sözlükteki tanımına bakıldığında da görülür. *“Hristiyanların belli dönemlerde renkli, komik ve şaşırtıcı kılıklara girerek yaptıkları şenlik ve eğlence dönemi”* (TDK). Orta Çağ’ın kültürel atmosferine hatta sosyal hayatına hâkim bir anlayışın var olduğu ve bu anlayışın çerçevesinin zamanın kral, din adamları ve onların doğrudan etkisi altında olan aristokrasi tarafından belirlendiği, bu durumun bireyin özgürlüğünü büyük oranda kısıtladığı gibi o dönemdeki bütün anlatı türlerini tek bir ağızdan söylenen monologlara çevirdiği bu kavramdan çıkarılabilir. Roman, işte bu karnavallardaki parodi bölümlerini bünyesine alıp baskıcı ve sınırlandırıcı kültürel yapıya bir başkaldırı olarak ortaya çıkmıştır. Muktedirleri ve onların “bu kutsaldır” diye dayattıkları her kişi, kurum ve yapıyı alaya alıp eleştirebildiği için diğer anlatı türlerinden ayrılıp roman olmuştur.

Bahtin, romanı geleneksel anlatımdan -epik- ayıran bir diğer önemli özelliğin ise çok dillilik olduğunu ileri sürer. Yani bir başka ifadeyle çok dillilik diyalojizmdir. Bu kavram genel anlamda dünyanın çok-dilliliğine atıfta bulunduğu gibi metin içerisindeki kahramanların dil ve anlayış çeşitliliğine de işaret eder. Romandaki dilin özü ve niteliği diyalojik olmasıdır. Bahtin, diyalojiyi açıklamak için, merkezî güçler (centripetal) ile merkezkaç güçler (centrifugal) şeklinde kavramlar kullanır. Romandaki çok dilliliği işte bu merkezkaç güçlerin varlığına dayandırır. Dili ve kültürü böylece tarihin bir yerinde donmuş bir yapı olmaktan kurtarır.

"Etkin biçimde polyglot olan bu dünyada, dil ve dilin nesnesi (yani, gerçek dünya) arasında tamamen yeni ilişkiler kurulur ve bu da kapalı ve sağır monoglossia dönemleri boyunca biçimlenmiş olan kemikleşmiş türlerin tümü için muazzam sonuçlar barındırır. Diğer belli başlı köklü türlerin tersine, roman tam da dışsal ve içsel polyglossia'nın yoğun edimselleşmesi sürecinin etkinliğinin doruğuna ulaştığı sırada ortaya çıktı ve olgunlaştı; bu onun içine doğduğu ortamdır. Bu nedenle, roman dilsel ve biçimsel boyutunda edebiyatın gelişme ve yenilenme sürecinde liderlik rolünü üstlenebilirdi" (Bahtin 2014: 176).

Bu anlamda diyaloji, monologun tam tersidir. Bahtin'e göre roman tam bu özelliğiyle epikten ayrılır. Anlatıda kahramanların farklı isimlere sahip olsalar da mevcut erkin belirlemiş olduğu, sınırlarını çizmiş olduğu ahlak ve değer yargılarına uygun, onlara boyun eğerek şekilde ve anlamda konuşmaları diyaloji olmaz, monolog olur. Anlatıcının, bireyi yaşamış olduğu zamanın şartlarına uygun olarak içinde yer aldığı kültürün değer yargılarına rağmen kendi "iyi ve kötü" (Lindberg, 2014) lerini ortaya koyacak şekilde metnin içerisine alıp onu konuşması ve diğer kahramanları da bu anlayışla farklı ağızlardan konuşması durumunda ancak diyalogdan bahsedilebilir.

İmgenin zaman içerisinde dönüşümünde ise Bahtin imgeyi oluşturan temel türün şiir olduğunu söyler. Hem uzun anlatılarda/destanlarda hem de masallarda şiirsel imgelerin varlığından söz eder. Bu durum biraz da destanları/masalları söyleyenlerin şair olmalarından kaynaklanır. Gelenekteki tahkiyeli anlatımlarda gerek nesir bölümlerinde gerekse nazım bölümlerinde şiirsel imgenin kullandığı görülür. Şiirsel imge şairlerin birtakım tekniklerle oluşturmuş oldukları söyleyiş biçimi yani söz sanatlarını da aşan ifade biçimidir. Anlatı türlerindeki temsillerde imgelerin kullanımı alegoriye de kapılarını açar. Örneğin tilkiye kurnazlık vasfının verilmesi... Geleneksel anlatıların genel çatı tasarımında şiirsel imgenin kullanıldığı görülür. Bu durum şiirin modern dönem öncesi diğer bütün edebi türleri yörüngesine alarak onları sürekli etkilediğinin ve değiştirdiğinin bir göstergesidir. Yani bu dönemde bütün türler şiire göre şekilleniyordu. Bu durumda anlatıları halktan uzaklaştırıyordu. Halkın içerisinde sadece kendi edebi zevklerini geliştirenler bu türlerle tam anlamıyla etkileşebiliyorlardı. Şiir herkesi belli edebi zevki anlayacak düzeye çekmeye zorluyordu. Örneğin Şeyh Galib'in *Hüsn-ü Aşk* mesnevindeki iç yolculuğu şair imgeleştirerek/alegorileştirerek anlatır. Kaf dağında bulunan yedi başlı ejderhanın ağzındaki zümrüdü almak için mұndan bir gemiyle ateşten bir okyanusun geçilmesi ve bütün bunların insanın iç dünyasının temsili olduğu düşünüldüğünde bu metnin oldukça üst düzey bir anlatım olduğu görülür. Zamanla bu imgeler halkın anlayabileceği seviyeye düşürülmeye, basitleşmeye doğru evrilmiştir. Aynı iç yolculuk Kafka'nın *Dönüşüm* romanında düşünülecek olursa G. Samsa'nın böceğe dönüşme imgesinde bu imgesel değişim açık bir şekilde görülür. Bu imgesel dönüşüm Cervantes'in *Don Quichotte* romanında büyük bir kırılmaya uğramış olup günümüzdeki roman anlayışında ve sinema merkezli diğer bütün türlerde devam etmektedir.

Roman öncesi geleneksel anlatılarda olay donmuş bir zamanın içerisine hapsedilmiştir. Aslında sadece donmuş olan zaman değildir bu anlatılarda, olayın kendisi de mekân da hatta kahramanlar da donmuş ve kalıplaşmıştır. Zamandan devam edilecek olursa olayların bu anlatılarda net çizgilerle belli olmayan ideal bir zamanda geçtiği inkâr edilemez. Epik anlatılardaki zaman algısının romanla birlikte değişerek akan, şimdiki, günümüzü, geleceği de içerisine alan bir anlayışa döndüğü görülür. Bahtin, bu durumu kronotop kavramı çevresinde değerlendirir. "*Edebiyatta sanatsal olarak ifade edilen zamansal ve uzamsal ilişkilerin için bağlantılılığına kronotop (harfiyen*

anlamıyla, zaman-uzam) adını vereceğiz" (Bahtin 2014: 315). Daha açık bir ifade ile Bahtin zaman uzamların önemini şöyle ifade eder: "Peki, bütün zaman-uzamların ne gibi bir önemi vardır? En belirgin olan şey, anlatı açısından taşıdıkları anlamdır. Romanın temel anlatısal olaylarını örgütleyen merkezdir bu zaman-uzamlar. Zaman-uzam, anlatı düğümlerinin bağlandığı ve birleştiği yerdir" (Bahtin 2014: 314).

Geleneksel anlatı çıkarılacak hisseye, alınacak derse, ahlaksal öğüte odaklıdır. Bu yüzden tahkiyenin bütün unsurlarını basit araç seviyesinde kullanır. Kahramanlar iyi ya da kötüyü temsil eden tiplerdir, isimler değişse de temsil ettiği değer bakımından kalıplaşmış, donmuştur. Mekân modern tiyatro sahnesi gibidir, kolayca hazırlanabilen, hızla değiştirilebilen bir yeryüzü parçasıdır. Zaman ise bilinmeyen ya da az önce veya sonrasında şeklinde derinlik ve geçişler içermeyen bir zamandır. Karga ağzında bir peynirle bir ağaca konar. Tilki gelir ve bu peynire göz koyar. Kargaya çok güzel sesi olduğunu söyleyerek kendisi için bir şarkı söylemesini ister. Bu iltifata kanan karga şarkı söylemek için ağzını açar. Peynir düşer ve tilkinin eline geçer. Tiyatro da ise zaten üç birlik kuralı vardır.

Romanla birlikte zaman karmaşık bir duruma geçer. Bazen çok hızlı ilerler bazen yavaşlar. Mekâna ve olaya göre değişiklik gösterir. Geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman, duruma göre iç içedir. Mekânın olay/fiil bağlamında ortaya çıkardığı ve şekillendirdiği bir zaman söz konusudur. Salon zaman-uzamı (kronotopu), şato kronotopu, yatak odası kronotopu gibi... Raskolnikov' un yaşlı kadını öldürmeye karar verdiği zaman, öldürmek için binaya girdiği zaman, öldürdüğü zaman, binadan çıktığı zaman ve pişmanlık çektiği zaman olay/fiil bağlamında mekâna göre değişen, genişleyen ve daralan bir yapıya sahiptir. Niye gittiğinin farkında olmadan cinayeti işlediği evin önünde ve intihar etmek için gittiği nehir kenarında bulur kendini bazı zamanlar. Bu mekânlar zaman-uzam bağlamında gerilim oluşturur. Bu yapı geleneksel anlatı türlerindeki yapıdan yani şiir ve epikteki yapıdan oldukça farklıdır.

Fredric Jameson bir konuşmasında modern ve post modern ayrımı yaparken romanla kırılan geleneksel zaman anlayışından sonra ortaya çıkan modern zaman anlayışını çözümler:

"Modernde zaman başat iken postmodernde mekân başattır. Modern edebiyatı düşünürseniz, büyük modern romanlara bakalım, bunu söylemek bile klişe tabi... Thomas Mann, Proust vs. Tüm bu romanlar, zamana, zaman anlayışına doymuştur. Zamanla takıntılı derecede uğraşırlar vs. Müzikte büyük deneylerin yapıldığı bir dönemdir ki onlar, her şeyden önce, yeni zamansallık inşalarıdır, zamansallık deneyleridir. Bence bugün, mekân zamansallığın yerine geçti. Ve bunun çeşitli sonuçları var. Neden öyle olsun? Peki, modernlerin zamana olan takıntılarını nasıl açıklamalı? Bunu bir olasılık olarak ortaya atıyorum. Sanki modernin, modernizmin, modernizm döneminin niteliği eşitsiz gelişimdir. Belki de buna tamamlanmamış modernizasyon denilebilir. Hâlâ eski bir tarımcılık vardı. Çiftçiler vardı, hâlâ şehrin eski kısımları duruyordu, eski meslekler vardı. Bunlar hâlâ modernitenin bürokratik organizasyonuna sürüklenmemişti. Bana kalırsa, bu dönemde insanlar, bir zamansallıktan diğerine hareket etti. Köyde büyümüş olan insanlar büyük şehre taşındılar, neredeyse insanlık-dışı bir hızın hükmettiği şehirlere... Ve bu yüzden, onlar bir şekilde, zamansallığa, zamansallığın varyasyonlarına karşı hassaslaştılar. Bence postmoderniteyle birlikte, çok daha tamamlanmış bir modernizasyona ulaştık. Tarımı her zaman örnek olarak kullanırım, çünkü bence ulusal kültür ile tarım ve köylülerin yaşamı arasında bir ilişki var." "Zamandaki bu varyasyonlar karşısında aynı türden

bir hassasiyet yaşanmadı. Bunun yerine etrafımızda mekândan yapıma bir dünya var, görebildiğim kadarıyla. Toprak işgallerine, bölgeler üzerinde kontrol sağlamak için yürütülen mücadelelere vs. dayanan yeni bir mekân politikası bu. Varoluşsal bir deneyimden bahsederken... sanırım şunu diyebilirim. Şöyle ki, mekân rejiminde zamanın yeri nedir? Mekân önceliğini ileri sürdüğüm için bunu soruyorum. Zamanın yeri nedir? Bence zaman şimdiki ana indirgendir. Şimdi ise hepimiz için beden demektir, ki mekânsaldır. Böylece geçmiş ve gelecek hissimizde aşamalı bir sönümleme gerçekleşir. Peki, bu kişisel karakterimizde bir etki bırakır mı? Bence bir derecede bırakır. Yani, 19. Yüzyıl romanları, insanların kendi kaderlerine ve bunun zamanda sürekliliğine dair belki bizim artık sahip olamadığımız bir hisse sahip olduklarını gösteriyor. Her açıdan, sanatta, her yerde hepimiz şimdiki ana, bedene indirgenmeyi görebiliriz. Ki bu da postmodern dönemde zamanın, mekân tarafından iptalinin bir başka işaretidir. Elbette bu konuda söylenecek çok şey var" (Jameson 2011).

Felsefe dünyasında modernizmi önceki dönemden ayıran özelliğın ne olduğu meselesi çoğunlukla "özne" kavramı evresinde tartışılmıştır. Özne kavramı da aslında dolaylı olarak Bahtin'in altını çizdiği karnaval, zaman-uzam ve Jameson'un vurguladığı zaman-hız kavramlarıyla yakın alakalıdır.

Modern öncesi dönemin tüm özelliklerinin somut bir şekilde görüleceğı yer şiir türüdür. Bu dönemdeki bütün edebi türler şiirin yörüngesinde, bütün edebi türler şiirde ortaya çıkıp gelişen ifade tekniklerinden/olanaklarından beslenmektedir. Modernizm şiirin dışındaki bütün türlerde etkili olup köklü değişikliklere uğratmasına rağmen -hatta bazı türleri öldürmüştür- şiir de sadece şekilde değişikliklere sebep olabilmıştır. Şiir, modern dönemle birlikte modernizme bir karşı alan oluşturarak varlığıyla modernizmi tehdit etmeğe başlamıştır. Günümüzde modern şiir diye nitelendirilen şey modernizmin karşısında yer alan şiirdir. Bahtin'in çokseslilik, çok dillilik özelliğı merkezinde romanı över, monolog olduğı için ve yapı bakımından bu özelliğini de terk edemeyeceğı için şiiri eleştirir. Bu türlerin süreç içerisinde bu özellikleri kazanmasının da merkezini otoriteye bağlar. Bahtin'in değerlendirme ölçütleri romanı konumlandırmaya yeterli fakat şiiri konumlandırmaya yetmemektedir. Roman türünü modern öncesi dönemin hâkim güçlerine bir karşı çıkış olarak görse de ayırıcı özelliklerinin tümünü hâkim gücü merkeze alarak değil şiiri merkeze alarak yapar. Merkezi güçle şiirin özelliklerini monolog kavramını vurgulayarak özdeşleştirir. Şiiri hâkim gücün sesi olarak kabul eder. Burada yanlış olan şiirin hâkim gücün sesi olması durumu değil hâkim gücün kim olduğudur. Hâkim güç kral, kilise, aristokrasi değildir, bunlara da hâkim olan ve onları doğrudan ve dolaylı etkileyen, yönlendiren Türklüktür. Modern öncesi Orta Çağ'da ve Rönesans'ta dünyaya hâkim güç Türklerdi. Şiir de bu gücün sesiydi. Aynı günümüzde yakın zamana kadar hâkim güç olan ABD'nin sesinin sinema olması gibi. Hâkim gücün değer verdiği, finans ettiği, önemsedığı tür zamanla diğer orta ve alt güçlerin önemsemek zorunda-durumunda kaldığı bir tür hâline geliyor.

Bahtin, romanla şiiri -epiğı- ayıran özelliklerin ilk defa 1605'te yazılmaya başlanan Cervantes'in *Don Quichotte* adlı eserinde görüldüğünü söyler. Farklı özelliklerini ileri sürerek roman türünün ilk örneğı olarak *Don Quichotte*'u gösteren yazarlar çoğunlukta. Bu yorumların hiçbirini Bahtin'in ileri sürdüğü özelliklerin çok uzağında değildir. Çoğu, özneyi merkeze alan, ferdiyetçiliğı vurgulayan "ben" anlayışından hareketle geleneksel türde bir kırılma oluştuğunu ve bunun sonucu olarak romanın ortaya çıktığını söylemişlerdir.

Kendi İddiasından Vurulan Bir Tür Olarak "Roman"

Batı medeniyeti farklı topluluklardan oluşmasına rağmen hepsini bir çatı altında toplayarak "Batı medeniyeti" başlığı altında birleştiren, toplayan, ortak özelliğin ne olduğu hakkında değişik görüşler vardır. Batılı milletlerin Batı medeniyeti çatısı altında toplanmasını sağlayan ortak unsurun sadece din olduğunu söylemek diğer kültür öğelerinden herhangi birini söylemekten daha mantıklı duruyor. Elbette dinin de ortak kültür değerlerinin her birinin de bu medeniyetin oluşmasında katkısı büyüktür. Bu yazıda ele alınan konu bağlamında bahsedilen ortak değer değerlendirmeye alınırsa Batılı milletleri bir araya getiren ortak değerlerin öteden beri, yani Hristiyanlık öncesinden beri anlatılagelen destan, masal, halk hikâyeleri ve sanatçıların ortaya koydukları sanat eserleri olduğunu söylenebilir. Hristiyanlık sonrası Batılı milletler arasında yaşanan mezhep merkezli din savaşlarının varlığı, Batılı toplulukları bir arada tutan başat etmenin Hristiyanlık dininin olamadığına delil teşkil eder. Din dolaylı olarak bu işlevi görmüştür. Şöyle ki Hristiyanlık dünyasını bir arada tutan etmen İncil'den ziyade ortak düşman olarak gördükleri Türkler olmuştur. 11. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar Türk korkusu Batılı milletleri bir arada tutan en büyük etmen olmuştur. İslam korkusu değil de Türk korkusu dememizin sebebi Haçlı Seferleri'nden Çanakkale Savaşı'na kadar Türklerin tarih sahnesindeki rolüdür. Din unsurunun birleştirici etkisinin diğer kültür öğelerine oranla az olması durumu Doğu milletleri için de geçerlidir. Haçlı Seferleri İslam dünyasını birleştirmeye yetmemiştir. Bu seferleri kendisine dert eden sadece Türkler olmuştur. Kiliseyi Hristiyan Batı dünyasına bir güç olarak kabul ettiren de Fatih Sultan Mehmet'in Rum Ortodoks Patrikhanesi ve Ermeni Patrikhanesine tanımış olduğu imtiyaz ve onlara verdiği statüyle Türkler olmuştur. Kilise, Hristiyan halkı Türk korkusu merkezinde dolaylı olarak etkilemiştir denilebilir. Kilise, Engizisyon Mahkemeleri dolayısıyla ve burada saymaya gerek görülmemeyen daha bir sürü adil olmayan uygulamalarıyla halkın teveccühünü kazanmaktan ziyade nefretini kazanmıştır.

Batı dünyası başta destan, masal, halk hikâyeleri olmak üzere diğer bütün kültür öğeleriyle kilisenin baskı sistemine karşı mücadele etmiştir. Klasik tiyatroyun 17. yüzyıla kadarki seyri incelendiğinde bu mücadele daha açık bir şekilde görülür. Dram türünün trajedi türü karşısındaki zaferi aslında Hristiyan halkın despot kiliseye karşı zaferidir. Kilise baskısı Batı bilim ve felsefesinin gelişiminde de büyük olumsuz etkiye sahiptir. Bilim adamları ve felsefeciler Batıda 18. yüzyılda kilisenin etkisinden kurtulmuş sermayenin emrine girmiştir. Tüm bu süreçte Batılı milletleri mevcut erkin baskısından koruyup bir arada tutan yegâne güç epik edebiyat olmuştur. Hristiyan halkın itibar ettiği yegâne güç Homeros olmuştur. Homeros'tan referans almayan ne bilim ne felsefe ne de edebiyat bu halkın nezdinde ciddiye kazanmamıştır.

Geçen zaman ve buna paralel olarak değişen sosyal ve siyasal ilişkiler üretim ve tüketim anlayışına etki ettiği gibi sanata daha özeldede edebî türlerin farklılaşmasına da etki etmiştir.

Roman türünün ortaya çıkmaya başladığı 16-17. yüzyılda Avrupa'da insanlar neden mevcut erke/güce başkaldırma ihtiyacı görmüştür? Gerçek erk/güç kimdir? Bu başkaldırma duygusunu ortaya çıkaran nedir? Özellikle 17. yüzyıl Avrupa'sını derinden etkileyen bilim, din, sosyal hareketlilik, felsefe ve edebiyattaki derin değişim neden bu yüzyılda başladı? İsmet Özel bu sorulara oldukça yalın ve isabetli cevaplar veriyor:

"Osmanlı Devleti, 17. yüzyılın ortalarına kadar dünyanın siyasi organizasyon, askerî güç ve sosyal hayat bakımından en parlak ülkesiydi. En güçlü olması bir tarafa, en parlak ülkesiydi. Yani dünyada siyasi organizasyon, sosyal hayat ve askerî güç olarak daha üstünü yok. Ama sonradan bu iş, bir başka şekle dönüştü. Bizim Türk tarihinde dönüm noktası, 1571 yılıdır. Yani İnebahtı Deniz Savaşı. 1571 yılına kadar Avrupa medeniyeti, Türklerin yenilebileceğini hayal bile etmiyor. 1526'da Mohaç Savaşı olmuştu. Macarlar, Hıristiyanlığın kalkanı kabul ediliyordu. 1526'da Hıristiyanlığın kalkanı düştü, dediler. Bunu Montaigne'in yazdıklarından falan da fark edebilirsiniz. Avrupalılar, Türkler geldi, gelecek, yapacağımız tek şey Amerika'ya taşınmak der hâle gelmişlerdi. 1526 yılından 1571 yılına kadar panik içindeydiler. Türkler gelecek, her şeyimizi alacaklar. Böyle düşünüyorlardı. Onun için de çok esaslı işlere girişmiyorlardı. Günübürlük, idare edecek şeyler yapıyorlardı. Ama 1571'de Türk donanması yok edilince, Türkiye'den sakalımızı kestiniz gibi laflar edildi, hiç de öyle değil, sakal değil bacağı kestiler, Türkiye'nin, bacaklarını hatta. 16. yüzyılın son çeyreği, 1571. 17. yüzyıl Avrupa medeniyetinin dâhiler yüzyılıdır. Yani Avrupalılar, "Türkler artık gelmeyecek, Türkler bir tehlike olmaktan çıktı." diye düşündükleri zaman kendi medeniyetini yükseltmeye başladılar. 17. yüzyıl Avrupa'da bilimin doğduğu yüzyıldır. Şimdi diyeceksiniz ki: "Zamanı geldi de öyle." Hayır, öyle değil. "Avrupalılar, sistemin temellerinin atıldığı XIV. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar felsefenin, bilimin doğacağı şartları hazırlamakla meşguldüler." Öyle şey olur mu? Olmaz tabii. Olan neydi? "Türk tehlikesi geçti. Artık bizim de bir vatanımız var, bizim de bir kültürümüz var, bizim de bir medeniyetimiz olacak" diye işe başladı Avrupalılar 17. yüzyılda. Ondan sonra işler değişti. Bunları bilmemiz lazım. Ondan sonra çok enteresan bir şey oldu. Türkiye'nin eli altında olan, Türklerin zımmî dediği gayrimüslim unsurlar yerkiere üzerindeki gerçek patronluğun el değiştirdiğini anladılar. O tarihe, 1571'e kadar Osmanlı toprakları içindeki gayrimüslim unsur, kendi devleti olarak İstanbul'daki devleti kabul ediyordu ve işlerinin en iyi bu şekilde yürüyeceğini düşünüyordu" (Özel 2006).

15. ve 16. yüzyılda Osmanlı Avrupa'da genişleme hızını artırarak Balkanlar'ın tümünü ele geçirerek beynelmilel bir güç hâline gelmiş, bu gücünü İnebahtı Deniz Savaşı'na (7 Ekim 1571) kadar devam ettirmiştir. İnebahtı Türk ve dünya tarihi için önemli bir kırılma noktası olmuştur. Avrupalıların ufkunda ilk defa Türklerin yenilebilir olma düşüncesi belirmiş, bu durum güçler dengesini değiştirmiştir.

Modern felsefenin kurucusu olarak René Descartes (1596-1650) kabul edilir. Orta Çağ düşüncesindeki yapıyı değiştirenlerin başında Bacon ve Hobbes yer almasına rağmen modern unsurlar yoğun bir şekilde Descartes'ta görülür. Klasik felsefe ile Orta çağ felsefesinin, değer temelli ve teleolojik bir dünya görüşüne bağlandığı, anlamlandırma meselesinde maddeyi ve bilimi bir kenara itip manevi olanı ve teolojii öne çıkardığı bilinen bir gerçektir. Bacon ve Hobbes'la beraber bu düşünce yerini bilimsel dünya görüşü veya yeni mekanik felsefeye bırakır. Fakat Batı düşüncesinde modern anlayışa en büyük adımı, düşünme metoduyla René Descartes atmıştır. Onun felsefe dünyasına yaptığı katkı oldukça büyüktür. Kendisinden sonra gelen birçok alanı etkilemiştir.

"Felsefede öznenen veya birinci şahsın bakış açısından yola çıkıp modern dünyanın inşasını özne eliyle gerçekleştirdi. Buna göre, bilginin ve bilgiye dayalı modern dünyanın inşasında aradığı sağlam temeli bulabilmek için işe her şeyden şüphe ederek başlayan Descartes, bir yandan üzerine modern felsefenin inşa edileceği ben-bilincinin kesinliğine ulaşırken bir yandan da bilgiyi açık ve anlaşılabilir şekilde idrak olunanın kesin bilgisi olarak tanımlama imkânı buldu. Söz konusu özbilinç, bütünüyle ayrı bir varlık ya da kendilik olarak zihnin, kendi varlığı dışında her şeyden kuşku duyan, kendisini sadece geleneksel otoritelere değil, fakat maddi dünya ya da nesneye karşı da düşünen, manipüle eden bir özne olarak modern benliğin ilanını ifade ediyordu" (Cevizci 2019: 152).

Dış dünyadan varlıktan değil de öznenen yola çıkışı onu modern felsefenin kurucusu hâline getirir. Öte yandan bilgi görüşünde ise insan aklının iki temel yetisi üzerinde durur. Bunlar sezgi ve tümenden gelimdir. Sezginin insan zihninde kuşkuya yer bırakmayan yönünden hareketle akıl yürütmelerimizde yol gösterdiğini ve onunla doğru bir sonuca ulaşılabileceğini savunur. Burada tüm dengelimi tam bir kesinlikle bilinen doğrulardan yapılan zorunlu çıkarım olarak görmek gerekir. Bu iki temele yaslanarak kendi sistemini kuran Descartes'ın de kuşku'dan yola çıkıp 'Düşünüyorum, öyleyse varım' diyerek düşünen bir varlık olarak kendi var oluşunu kanıtlarken çıkış noktası yine özne olmuştur. Kartezyen felsefesinin kurucusu olan Descartes, insanın aklını kullanarak kesin bilgiye ulaşabileceğini ancak bu bilgilerin doğruluğunu da yaşam boyunca eleştirebileceğini savunmuştur. Bu yönüyle evrenin kodlarını matematiğin imkânlarına indirgemeye çalışmıştır. Modern felsefe ve Descartes ile ön plana çıkmış bir başka kavram ise rasyonalizmdir. Bu kavramı, evreni bir bütün olarak düşünce yoluyla yorumlamayı, bireysel ve toplumsal yaşamı aklın ilkelerine göre düzenlemeyi amaçlayan, dinî bilgiyi saf dışı bırakarak her şeyin sistem içerisinde bilinebileceğinin inancı olarak tanımlayabiliriz (Cevizci 1999: 30).

Roman türünün ortaya çıkışıyla eş zamanlı sayılabilecek bir tarihte -Cervantes'in *Don Quichotte* adlı eseri türün ilk örneği kabul edilirse- yani Avrupa tarihçilerinin Yeni Çağ adını verdikleri dönemde ilmi, felsefi, siyasi, ticari, bilim ve sanat alanlarda büyük hareketlenmeler yaşanmaya başlanmıştır. Romanın ortaya çıkışını da kapsayan bu süreç Rönesans ve Reform sürecidir. İtalya yarımadasında ortaya çıkan, yeniden doğuş anlamına gelen Rönesans, sanat ve bilim dallarında Batı Avrupa ile klasik antikite arasındaki bağın tekrar kurulmasına yönelik bir adımdır. Dinî ve batıl inançların yerini bilim almaya başlamıştır. Antik Roma'dan beri geri kalmış olan Avrupa'nın ticaret ve coğrafi keşiflerle yükselişi bu süreçle başlamıştır. Rönesans bir anlamda Avrupa'daki skolastik görüşün yıkılması anlamına gelir. Hümanizm akımının etkisiyle Erasmus, Martin Luther, sonraları diğer Avrupalı aydınlar -Pierre Lescot, Jean Calvin, Albrecht Dürer, Shakespeare, Cervantes gibi isimler- kilisenin dar görüşünü yıkarak yerine pozitif bilimlerin hâkim olmasını sağladı (Lindberg 2014: 55,86) (Cevizci, Felsefe Sözlüğü, 1999). Öte yandan 15. ve 16. yüzyıllarda Avrupalı denizciler yeni ticaret yollarını bulmak için daha önceleri bilinmeyen denizlere ve okyanuslara açılmışlardır. 15. yüzyılın ikinci yarısında Kristof Kolomb Amerika kıtasına ulaşmıştır. Tarihî kaynaklarda coğrafi keşifler olarak adlandırılan bu hadise sonucunda Avrupa keşfettiği yeni yollarla yayılma ve başka milletlerin kaynaklarını ele geçirme imkânı elde etmiştir. Bir anlamda Avrupa kolonizasyon dönemine girmiştir.

Avrupa'da yaşanan gelişmeler beraberinde sosyal ve iktisadi hayatta da değişiklerin meydana gelmesine neden olmuştur. Bilimsel yöntem ve rasyonel düşünme ilkeleri modern bilimlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bunun yanında Orta Çağ sonrası değişen Avrupa toplumunda sosyal statülerde de değişimler baş göstermiştir. Bu durumun en somut göstergesi Fransız İhtilali'dir (1789).

İktisadi alanda üstünlük sağlayan burjuvazi, siyasî iktidarı da Fransız ihtilaliyle ele geçirmiştir. Fransız ihtilâlinin amacı, Fransız siyasî düşünürlerinden Tocqueville'in belirttiği gibi, Orta Çağ kalıntısı toplumsal müesseseleri ortadan kaldırmaktır. Orta Çağ kalıntısı müesseseleri toplumdan silen ihtilâl, bir zaman sonra Fransa'da liberal bir demokrasinin kurulmasının önünü açmıştır (Sarica 1981: 10). Küçük burjuva sınıfı gelişmiş ve bu gelişme sermaye birikimin oluşmasına neden olmuştur. Bu durum ise Avrupa'da Aydınlanma Dönemi'yle eş zamanlı olarak sanayi inkılabının gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır.

Aydınlanma döneminin başlamasıyla birlikte birbirinden farklı bu kadar alanda başlayan hareketliliğe eşzamanlı denilmesinin sebebi bu alanlardan herhangi birinin sonucu tam olarak varlık sahası bulmadan diğerlerinin çok yakın zamanlı bir şekilde ortaya çıkmasıdır. Yani Fransız İhtilali'nin sonuçları ihtilalin sona ermesinin ertesi günü ortaya çıkan bir şey değildir. Felsefede görülen gelişmeler doğrudan ticari sahayı etkilemiyor. Bütün bu farklı alanların hepsini eşzamanlı olarak hareketlenmeye sevk eden bir bilinç var. Bu dönemden önce bu alanlardaki pasifliğin sebebi insan yokluğu olamaz. Yani bütün yetenek sahibi insanların bu dönemde o coğrafyaya geldiği iddiası oldukça saçma olacaktır. Avrupalıların maddi olarak güçlenmeleri bu hareketliliğe sebep olmuştur demek de boş bir iddia olacaktır. Çünkü coğrafi keşifler, sömürge sisteminin oluşması, sermayenin birikmesi durumları uzun zamana yayılmış sonuçlar doğurmuştur. Sanayi devrimi sermaye birikiminin sonucu olarak gösterilebilir ama sanatta ve bilimde başlayan hareketliliğe doğrudan sebep olamaz. Eş zamanlı olarak başlamış olması da birbirlerinden olumlu veya olumsuz anlamda hiç etkilenmedikleri anlamına da gelmez. Etkilemişlerdir fakat bu etki, sırayla birinin sonucu bir diğerinin ortaya çıkma sebebi olacak şekilde değildir. Tüm bu birbirinden farklı alanların eşzamanlı denilebilecek kadar yakın tarihlerde hareketlenmeye başlamasının sebebi İsmet Özel'in söylediği, İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra Avrupa'da oluşan 'Türklerin yenilebilir olduğu' algısıdır demek ileri sürülen diğer iddialardan daha akla yakın duracaktır. Roman türünün ilk örneği kabul edilen *Don Quichotte*'un yazarı Cervantes'in İnebahtı Deniz Savaşı'na katılıp esir düştüğünü yazının burasında hatırlatmak da bu akla yakınlığı tuhaf bir şekilde destekleyecektir.

Bu yazının aydınlanma sürecinin başlamasına sebep olan etkinin ne olduğunu tespit etme ısrarının nedeni romanın bir tür olarak ortaya çıktığı koşulları ve bu türün zaman içerisinde değişerek üstlendiği/kazandıği yeni işlevleri hakkında tespit etme gayretidir.

Kralın, soyluların, kilisenin ve bunların etrafında oluşmuş aristokrasinin Orta Çağ Avrupa'sına hâkim olmasının etkisi en belirgin şekliyle sosyal hayatta görünmesine rağmen Avrupa'nın ilim ve sanat hayatında da oldukça etkili olmuştur. Bilim sahasında az da olsa görülen atlımlar Hristiyan itikadıyla çeliştiği için baskı altına alınmış, yok sayılmış, itaat etmeyen düşünürler ağır bir şekilde cezalandırılmıştır. Sanat hayatı ise aristokrasinin çerçevesini çizmiş olduğu ahlak ve saygı çerçevesinde yine onların işaret edip yönlendirdikleri türler etrafında şekillenmiştir. Roman bu baskıyı kırmak, sınırı yıkmak için ortaya çıkmıştır. Türklerin savaşlarda artık yenilebilir algısı o dönem Avrupalı sanatçıları bu baskıyı ve sınırları muhafaza eden güce karşı cesaretlendirmiştir.

Türk korkusunu kendi otoritelerinin bir parçası hâline getirmiş olan mevcut erk, İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra zayıflamaya başlamıştır. Bahtin'in dediği gibi olmamış, toplumların merkezinde yer alan edebi, dilsel ve siyasi otoriteler zayıflamaya başladığında roman yükselişe geçmemiştir. Romanın kendisi bu otoriteyi zayıflatmaya başlamıştır. Yoksa, Türk korkusunun ortadan kalkması neden Avrupa'daki merkezi otoriteyi güçlü kılmayıp sadece sanatçıları, düşünürleri ve halkı güçlü kılsın? sorusu cevapsız kalır.

Roman kendisinden önceki anlatı türlerini karşına alarak var olmamıştır. Hatta kendisinden önceki anlatı türlerini yanına almış, bu türlerin temel özelliklerinden yararlanmışır. Roman şiir türünü karşısına almış, şiir türünün temel özelliklerine saldırarak kendi özelliklerini belirlemiştir. Yani roman öncesi anlatı türlerinin tahkiye özellikleriyle savaşmamış, o anlatıların şiir tarzlarıyla savaşımıştır. Yani *İlyada ve Odysseia*'yla (içerik) değil Homeros'a'la (söyleyiş) çatışmıştır. Çünkü şiir Avrupa'daki yerel otoritelerin değil o zamanki dünyanın otoritesi olan Osmanlıların önemsedikleri, başat tür diye herkese kabullendirdikleri türdü. Bu kabullendirme durumu, Lale Devri'ni de içerisine alan 16. yüzyıl ve 18. yüzyıl arasında Avrupa'da tüccarların alışveriş işlerini kendi paralarıyla değil de Osmanlı'nın çok kıymet vermesinden dolayı dünya çapında bir değere kavuşan lale soğanı karşılığında yapmalarına benzetilerek somutlaştırılabilir. Roman geleneksel anlatıların içeriğini şiir tarzını dışarıda bırakarak kendi roman tarzına taşımıştır. Geleneksel anlatılar şiir tarzında söylenmeye zorlandıkları için büyük oranda monolog olmak durumunda kalıyordu. Bu da hem diyalogiyi hem de karnavalı teknik olarak dışarıda bırakıyordu. *İlyada ve Odysseia* içeriğiyle hem modern felsefeye hem de modern görsel sanatlara ilham kaynağı olmaya devam etmiştir.

Türklerin millet olmalarında ve millet olarak varlıklarını devam ettirmelerinde yazdıkları şiirin en az yaptıkları savaşlar kadar önemi vardır. Aynı şekilde Avrupa halklarının da milletleşmesinde, sonrasında ulus-devletler oluşturmalarında yazdıkları romanların etkisi olmuştur. Goethe *Faust*'tan sonra *Genç Werther'in Acıları*'nı yazmıştır. Puşkin *Yevgeni Onegin*'den sonra *Yüzbaşının Kızı*'nı yazmıştır.

Aydınlanma süreci ile hareketlenen alanların hepsi insanı merkeze alarak önemli ilerlemeler kat etmiştir. Coğrafi keşifler sonrasında başlayan sömürgecilik Avrupa'ya büyük kapital sağlamıştır. Biriken sermaye Sanayi Devrimi'yle birlikte büyük zenginlerin ortaya çıkmasına, daha sonrasında ise devletlerden daha zengin insanların doğmasına zemin hazırlamıştır. Önce bu maddi gücü ele geçiren devletler, sonrasında ise devletlere bile yön verebilecek güce erişen şirketler aydınlanmayla birlikte cesamet kazanan bütün alanları gücü oranında etkileyerek bu alanlara yön vermeye başlamıştır. Bilim, sanat, felsefe, siyaset ve ticaret alanları büyük oranda kapitalistlerin yönlendirdiği ve şekillendirdiği alanlara dönüşmüştür. Bir önceki küresel gücün sesini şiir temsil ederken modern çağın ortaya çıkardığı gücün sesini sinema olgunluğa erene kadar roman türü temsil etmiştir.

Şiir kendisinin dışındaki hiçbir türe benzemez. Şiirin dışındaki bütün edebi türler arasında uzak veya yakın ilişki kurulabilir, birçok yönden benzerlikler bulunabilir. İfade tekniği açısından diğer türlerden daha üst bir dil kullanır. Halka dönük söylene yahut yazılsa da anlaşılacak için çoğunlukla muhatabında incelmış zevk, terbiye görmüş bir zihin arar. T. Eagleton bu hususta haklı olarak "*Walter Benjamin terimleriyle söylemek gerekirse roman, bu tür klasik sanat eserlerine yapışmış olan mesafeli haşmet 'aura' sını yok eden bir sanat türüdür. Hayatı ulaşamayacağımız bir mertebeye yükseltmek yerine yanı başımıza getirir*" (Eagleton 2012: 16) değerlendirmesini yapar.

Şiir doğası icabı gereksiz ayrıntılara yer vermez. Sözü özlü ve güzel söylemek bütün şiirlerde görebileceğimiz ortak teknik özelliklerden birisidir denilebilir. Romanın ise büyük oranda albenisi gereksiz ayrıntılarda yatar. Şiir bu temel özellikleri dolayısıyla insanlığa kötülüğü dokunabilecek bir şeyi bünyesinde taşımaya müsait değildir. Hırsızlık bile konu edinilse teknik hususiyetleri dolayısıyla okuyucusunu belli bir ruh olgunluğuna taşır. Diğer sanatlar da bunu yapabilir ama diğer sanatlar aynı kabiliyette kötülüğü de taşıyabilecek yapıdadır. Mesela resim, roman ve tiyatronun tasvir imkânlarıyla betimlenen bir kadın imgesinde ahlak düşüklüğü de rahat bir şekilde taşınırken şiirin imkânları ahlaksızlıkta güzelliği taşımasındaki mahareti gösteremez. Bu bağlamda Louis Aragon'un *Elsa*'sı ile Gustave Flaubert'in *Madam Bovary*'si karşılaştırılabilir. Bu diğer durumlarda da geçerlidir. Bu yüzden romanın ilk çıktığı zamanlar insanlar bu türe mesafe koymuşlardır. *"Roman, şeytani bile sevimli bir yoldaşa dönüşürecek kadar maharetli bir türdür. Bundan dolayı ilk ortaya çıktığında şüphe ve endişeyle karşılanmıştır"* (Eagleton 2012: 13).

Bahtin bu konuya romanın kötüyü de taşıyabilir olmasının bir üstünlük olduğunun altını çizerek yaklaşır:

"Biz kendimiz de gerçekten romana dâhil olabiliriz (oysa bir epiğe veya diğer mesafeli türlere giremeyiz). Bundan, kendi yaşamımızı takıntılı bir roman okumayla veya roman modellerine dayanan düşlerle ikame edebileceğimiz sonucu çıkmaktadır. ([Dostoyevski'nin] Beyaz Geceleri'nin kahramanı); Bovaricilik, yani romanlarda revaçta olan kahramanların gerçek yaşamda boy göstermesi -düş kırıklığına uğramış, iblisvari, vb.- olanaklı hâle gelir. Diğer türlerse, ancak romanlaştıktan sonra, yani romansı temas mntikasına aktarıldıktan sonra (örneğin, Byron'un koşuk anlatıları) böylesi fenomenler üretebilir" (Bahtin 2014: 188).

Bahtin ayrıca epikten (şiir) avantajlı olarak gördüğü teknik özelliklerden de bahseder:

"Gülme epik mesafeyi yıktı; insanı özgürce ve teklifsizce incelemeye, evirip çevirmeye, dışı ve içi arasındaki, potansiyeli ve gerçekliği arasındaki kopukluğu ortaya çıkarmaya başladı. Böylelikle, insan imgesine dinamik bir otantiklik katıldı, yani, bu imgenin muhtelif etkenleri arasındaki tutarsızlık ve gerilim dinamikleri; insan kendisiyle çakışmaz oldu, buna bağlı olarak, insanlar da içinde yer aldıkları olay örgülerince tümüyle açıklanıp tüketilebilir olmaktan çıktı" (Bahtin 2014: 191).

İnsan imgesine katılan dinamik otantiklik aslında yeni gücün kendi menfaatleri doğrultusunda oluşturmak istediği bir sosyal hayat projesinin hayata geçirilmesinde iyi bir teknik imkân olmaktan ileri gidememiştir.

Romanın dile getirilen özellikleri ilk başlarda insanın fert olarak önemsenmesi, özgürleşmesi, baskı altından kurtulması anlamına geliyordu. Bu çizgide olumlu etkilerde oluşturmuştur. Ulus devletlerin oluşumu, milletlerin birbirlerine kopmaz bağlarla bağlanmaları fazla uzun olmayan bir sürede gerçekleşmiştir. Bilim ve felsefe daha erkenden sermayenin yörüngesine girmeye başlamıştır. Bilim mali güçlerin daha da güçlü olması için çalışmalarını yürütmeye, felsefe ise doğaya ve insanlığa yapılan kötülüklerle gerekçe ve cevaz üretmeye başlamıştır. Roman, büyük oranda şiir türünden daha çok insana ulaşma ve daha çok insanın zevkine ve merakına hitap edebilme özelliğine sahip olmasından dolayı zamanla mali gücün yörüngesine girmeye başlamıştır. Mali gücün ekonomisini ve emniyetini korumaya alacak bir gelecek inşasının simülasyon alanı hâline dönüşmüştür.

Din ve geleneksel ahlakın modern dünya hayatından uzaklaştırılmasının bir sonucu olarak da görülebileceği gibi paranın en büyük ölçü olarak merkeze yerleştirilmesinin de etkisiyle birey anlayışı farklı boyuta taşınmış, ulus devletler, milletler kısa sürede yok olmaya başlamış yerini evrensel, küresel birey anlayışına bırakmıştır. Bu süreçte romanın değil paranın başat rol oynadığı ortadadır. Roman sadece bir araç olarak tasarım işlevi görmüştür. Romanın ilk ortaya çıkarken savunduğu bireysel özgürlük ve insan onuru, biricikliği davasını hiç bozmadan tüm monologluğuna rağmen şiir devam ettirmiştir.

Sonuç

"Batı Edebiyatında Karnaval'dan Romana Roman Türünün Serüveni" isimli çalışmada; temelde roman nedir, romanın ortaya çıkışı, çıkışı esnasında Avrupa tarihinde görülen olaylarla ilişkisi (Descartes felsefesi, Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi, Ulus devletlerin ortaya çıkışı) özellikle Mihail Bahtin'in kavramlarıyla -karnaval, diyaloji, kronotop- tartışılmıştır. Esasında roman türüyle ilgili tüm soruları ortadan kaldırma iddiasında olmayan bu çalışma Batı edebiyatı tarihinde roman serüveninin farklı bir okuma biçimiyle de okunulabileceği görüşündedir.

Roman nedir gibi iddialı bir soruyla başlayan çalışma, türün tanımdaki genel kanıyı da dikkate alarak yaşanmış, yaşanabilir olayların geniş kapsamlı anlatımı- yaşanmış olayların tecrübe özelliği taşımasından dolayı nasihat ve hikmet barındırabileceğini vurgulamıştır. Tanımın diğer kısmı olan yaşanabilir de ise bir tasarımın var olduğunu bu durumun ise türün gelişimini derinden etkilediğine dikkat çekmiştir. Bunun yanında çeşitli edebiyat teorisyenlerinin roman nedir sorularına verdiği cevaplar çalışma bağlamında değerlendirilmiştir. Mihail Bahtin'in romanı tanımlarken diğer türler ayırımına gitmiş, özellikle bu ayırımı üç temel kavramla yapmıştır. Bunlar çokdillik, edebi imgenin zaman içerisinde değişimi ve şimdiki zamandır. İngiliz edebiyat eleştirmeni Terry Eagleton ise romanın hacimsel yönünü vurgular ve makul uzunlukta kurmaca düz yazıdır, der. Georg Lukács ise romanın somut yaşanmış bir deneyim olarak bütünlüğün parçalanmışlığında ama bütünlük ihtiyacının sürdüğü bir dünyanın epiği olduğu kanısındadır. Roman yazarı Milan Kundera ise türün Avrupa'nın eseri olduğunu, Water Benjamin hayatla olan yakınlığını vurgulayarak kendi perspektiflerinden roman tanımı üzerinde durmuşlardır.

Romanın ortaya çıkışı mevzusunda ise roman öncesi epik dönemindeki temel algının değişmesine paralel olduğu vurgusu yapılır. Geleneksel dönemde yer alan monolog/tek seslilik Bahtin buna karnaval der, yerini çokseslilik/çok dilliliğe bırakır. Epik anlatı güç kimde ise onun dilini, onun sesi kullanılır. Romanda ise diyalozim esastır. Yani karnavallarda halka tanınan erk/güçü eleştirme yetkisi romanda işlevlik kazanır, böylelikle çok sesliliğe yer verilir. Bu yönü romanın diğer türlerle ayrışmasına da neden olur. Öte taraftan geleneksel/epik anlatıda yer alan toplumsallık yapısı yerini bireye bırakır. Bireyin gündelik hayatı, ihtiyaçları, sevinçleri artık edebiyatın bilhassa romanın konusu olur. Roman türünde bireyin merkeze alınması sonraki dönemlerde, özellikle Avrupa toplumunda burjuvazinin güç kazanmasından sonra farklı bir boyuta taşınmıştır. Sanat, felsefe ve bilim toplum hayatında belli bir yere gelmek için, saygınlık kazanmak için, bazı maddi ve manevi imkânlar elde etmek için zenginlerin rızasını almak yoluna girmiştir. Bu durum zamanla romanın kapitalizmin güdümüne girmesine neden olmuştur. Romanın ortaya çıkışı iddiasını güce baş kaldırı olarak görülürse zaman içerisinde kapitalizmin güdümüne girmesi

durumunu da onun bu iddiayla vurulması olarak yorumlanabilir. Çünkü Mihail Bahtin'in öncesinde tespit niteliğinde olan kavramları zamanla kurama dönüşmüş, 'karnaval' ve 'çok-dillilik' bir zaman sonra Marksist kuramcılarının elinde millî öğelerle yahut ideolojik yaklaşımla enternasyonal değil, milliliği ve ideolojiyi bir kenara atarak evrensel bir yapının sınırları içerisine girerek orada karar kılmıştır.

Roman genel kaniya göre 16. yüzyılda ortaya çıkmıştır. 16. ve 17. yüzyıl Avrupa tarihi açısından neden bu kadar önemlidir? Romanı mevcut erke bir baş kaldırı olarak yorumlanırsa bu tür başkaldırmak için neden bu yüzyılı tercih etmiştir? Edebiyatta olan bu hareketlilikten nasibini diğer alanlar almamış mıdır? Avrupa toplumunda görülen sosyal hareketlilik, felsefe bilim ve dindeki değişimlerin bu zamana denk gelmesi tesadüfi bir hadise midir? Bu sorulara bir cevap bulma arayışında İsmet Özel'in 1571 İnebahtı Deniz Muharebesi'nin sonuçlarına getirdiği yorumlar oldukça önemlidir. Zira o güne kadar boynu bükülemeyen Türk/Osmanlı gücü bu savaşla beraber kırılmıştır. Artık Avrupa, Türkler de yenilebilir, demeye başlamıştır. Bu yüzyılın Batılıların 'dâhiler yüzyılı' olmasının nedeni bir anlamda İnebahtı Deniz Savaşı olmuştur, denilebilir. Çünkü bu tarih Avrupalının miladı olarak kabul edilebilir. Bu tarihle beraber Avrupalıların Yeni Çağ adını verdikleri dönem başlamış, Rönesans, Reform, zaman sonra Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılabı gerçekleşmiştir. Bu hadiselerin "eş zamanlı" bir şekilde gerçekleşmesi Avrupalıyı harekete geçirmeye yönelten bir bilincin var olduğunun delilidir. Aydınlanmayla birlikte harekete geçen bütün alanlar, birinin gelişmesinin sonucu diğerinin ortaya çıkma sebebi olacak şekilde olmayıp, Türklerin yenilebilir olduğu algısının şura dönüşmesi şeklinde eşzamanlı bir enerjiye kavuşmuştur.

Romanın, kendisinden önceki türleri karşısına alarak var olmadığını, hatta onun kendini ifade etme imkânı oluşturan türleri yanına alarak kendi varoluşunu gerçekleştirdiğini söylemek daha yerinde olacaktır. Epikte etkili olan şiire ait olan özelliklere karşı çıkararak kendi varlığını sağlama yoluna girmiştir. Şiirin başat tür oluşu, Türklerin/erkin önem vermesi dolayısıyla Türklerin sesi olması, Batı dünyasında şiire karşı nesrin yanında yer alma tavrını oluşturmuştur. Şiirden nesre geçme süreci ile Dünya'da bilhassa Avrupa'da ulus-devlerin oluşma süreci doğrusaldır denilebilir. Şair olarak yola çıkan isimlerin zamanla romana geçmeleri durumu bu anlamda yorumlanabilir. Örneğin Goethe, Puşkin gibi isimler sayılabilir. Coğrafi keşifler sonrası başlayan sömürgecilik Avrupa'da sermaye sahiplerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sanayi Devrimi'yle daha da güçlenen kapitalistler zamanla bilim, sanat, felsefe, siyaset ve ticaret üzerinde söz sahibi olmaya başlamışlardır. Bu alanları yönlendirecek güce erişmişlerdir. Bir önceki küresel gücün sesini şiir temsil ederken modern çağın ortaya çıkardığı gücün sesini sinema olgunluğa erene kadar roman türü temsil etmiştir.

Roman içeriğiyle anlatımıyla büsbütün hayatın içindedir. Yani hayatı ulaşamayacağımız bir merteye yerine yanı başımıza getirir. Şiir doğası icabı gereksiz ayrıntıya girmez. Söz onun için özlü ve tılsımlı olmalıdır. Roman ise bir ayrıntı sanatıdır. Ayrıntı ise onu, şiirin yüklediği vasıflara sürükler. Bu durum kavramların dönüşmesine, okurunda yeni bir düşünme platformu oluşmasına sebep olur. Örneğin *Suç ve Ceza* romanında Dostoyevski bu iki kavramı gereksiz ayrıntılara girerek okuyucuya sunar. Yani burada birey merkezli düşünmeyle beraber yanlış da olsa şahsi düşüncelerin özgürce dile getirilmesinin yanında okuyucuya nasıl düşünmesi gerektiğinin kuralları da gereksiz ayrıntılarla oluşturulan bağlamla verilir. Okuyucuya, eğer oynamak istiyorsan bu kurallara uymak

zorundasın, denilir. Kavramların değışmesi ve dönüşmesinde roman bu özelliğiyle büyük bir güce kavuşmuş ve üzerine düşen vazifeyi de hakkıyla yerine getirmiştir.

Batı edebiyatında karnavaldan romana değışen/dönüşen roman, geleneksek ahlak anlayışından uzaklaşarak modern hayatla bilhassa kapitalizmle, paranın en büyük ölçü olarak merkeze alınmasıyla birey anlayışını farklı boyutlara taşımış, ulus devletler ve milletlerin oluşmasından kısa süre sonra da bu anlayışı evrensel-küresel birey anlayışına dönüştürmüştür. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi çerçevesinde meşru zemine oturmuş bir küresel birey anlayışı oluşmuş ve roman bu küresel bireyin tek-sesi hâline gelmiştir. Daha doğrusu ilk çıkışındaki iddiasını sonlandırarak eleştirdiği epik anlayışın çok ötesinde merkezi otoritenin güdümüne girmiş, son yarım asırda ise bu gücünün büyük bir kısmını sinemaya kaptırmıştır.

Kaynakça

- Bahtin, M. (2014). *Karnavaldan Romana*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bahtin, M. (2015). *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2019). *17 Yüzyıl Felsefe Tarih*. İstanbul: Say Yayınları.
- Eagleton, T. (2012). *İngiliz Romanı*, Çev. B. Özkul, İstanbul: Sözcükler Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Kelimeler ve Şeyler*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Huyugüzel, Ö. F. (2018). *Eleştiri Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Jameson, F. (2011). “*Moderniteden Postmoderniteye*” (<https://www.youtube.com/watch?v=713j0gEsNs0> [Erişim tarihi: 20 Ağustos 2022]).
- Kundera, M. (2019). *Roman Sanatı*. İstanbul: Can Yayınları.
- Lindberg, C. (2014). *Avrupa’da Reform Tarihi*. İstanbul: İnkılap Yayınları .
- Lukacs, G. (2017). *Roman Kuramı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Okay, O. (tarih yok). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 35.
- Özcan, M. S. (2018). *9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı*. Ankara: MEB.
- Özel, İ. (2006, Ocak 21). “17. yüzyıl Avrupa medeniyetinin dâhiler yüzyılıdır. Türklük Şuurı.” (<http://istiklalmarsidernegi.org.tr/IcerikDetay?Id=1042&IcerikId=287> [Erişim tarihi: 02 Eylül 2022]).
- Sarıca, M. (1981). *100 Soruda Fransız İhtilali*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- TDK. “roman”, (<https://sozluk.gov.tr/> [Erişim tarihi: 20 Ağustos 2022]).